

بسمه تعالی

بررسی رابطه شهادت حضرت زهرا سلام الله علیها با اندیشه امامت از نگاه

شیعه

نویسنده: زهرا علیپور فروغ اصل^۱

چکیده

در این مقاله به بررسی رابطه شهادت حضرت زهرا سلام الله علیها با اندیشه امامت از نگاه شیعه پرداخته شده است. در ابتدا جایگاه و شخصیت حضرت زهرا سلام الله علیها مورد توجه قرار گرفته است و جایگاه امامت و اینکه آن بانوی بزرگوار چه دیدگاهی نسبت به مساله امامت داشته اند مورد توجه قرار گرفته است. در ادامه با یادآوری این نکته که امام کاظم علیه السلام اولین فردی بوده که لقب شهیده را به این بانوی بزرگوار داده اند به بررسی چگونگی صیانت از حریم امامت و نحوه ارتباط مرگ ایشان با مساله خلافت پرداخته شده است. از جمله عواملی که سبب شهادت ایشان بوده یکی حزن و اندوه از مرگ پیامبر گرامی اسلام و دیگری غصب اموال و ارث پیامبر گرامی اسلام از ایشان و سرانجام برخورد کسانی که در جهت غصب امامت به منزل آن حضرت یورش برده اند بوده است که دو مورد آخر ارتباط شهادت ایشان با مساله امامت را روشن می سازد. در این مقاله این تحقیق از نوع روش توصیفی- تحلیلی انجام یافته و از لحاظ هدف کاربردی است. برای گردآوری اطلاعات از روش اسنادی (کتابخانه ای) و اینترنت استفاده شده است.

کلیدواژه: حضرت زهرا سلام الله علیها، پیامبر اسلام، امامت، اهل بیت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله

و سلم

^۱ طلبه سطح ۲ حوزه علمیه خاوران

مقدمه

امامت به عنوان اصلی از اصول اعتقادات اسلامی مورد توجه متکلمان اسلامی بوده است. امامت در تشیع جزء اصول دین به شمار می رود و به عنوان قلب تپنده جامعه محسوب می گردد از دیدگاه شیعه امامت عهدی الهی است که به روایت قرآن به ستمگران نخواهد رسید. «لَا يَنَالُ عَهْدِي لِلظَّالِمِينَ»^۱ در حالی که در تسنن جزء فروع دین به شمار می رود. لذا علمای شیعه امامت را شامل ریاستی عمومی که در بردارنده امور دینی و دنیایی می شود تعریف کرده اند. به عبارت دیگر، امامت در باطن نوعی ولایت بر انسان و اعمال اوست و در ظاهر علاوه بر هدایت انسان و نشان دادن راه، تا مقصد نهایی همراهی کردن انسان است. پس امامت لطف خدای بزرگ نسبت به بندگان است. از دیدگاه شیعه امامت باید از طریق وحی و تعیین الهی باشد. از طرف دیگر، باید در نظر داشت در حالی که نبوت از طرف خداوند به پیامبر است امامت تعیین امام از ناحیه خدا به واسطه پیامبر است. لذا هنگامی که حضرت فاطمه سلام الله علیها از بازگرداندن خلافت به مسیر اصلی خود ناامید شد فرمود: "وَلَيْسَ مَا تَأَوَّلْتُمْ غُبَةً وَبَيَّلاً" به بد تاویلی افتادید عاقبت این کار وخیم است. "سپس با استناد به آیه شریفه "و خَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ" کار آنان را مصداق زیانکاران و روندگان راه باطل دانست.

با توجه به ماهیت امامت می توان گفت رسالت خاتمه یافته اما هدایت ادامه دارد و امامت ادامه رسالت است.^۳ امامت را از این دریچه که حضرت زهرا سلام الله علیها جان مبارک خویش را در راه آن فدا نمود، بسیار امر مهمی باید لحاظ کرد زیرا سعادت دنیوی و اخروی انسان به مسئله امامت گره خورده است و به این جهت، امامت و رهبری امت از اهمیت فوق العاده مهمی برخوردار است و مشاهده می کنیم که موضوع امامت از بدو ظهور اسلام از جانب خدای تعالی و به وسیله زبان ناطقش یعنی رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به صورت بسیار جدی و اساسی، همراه نبوت در موقعیت های مختلف و به انواع گوناگون تبلیغ و بیان گردیده تا هیچ گونه شک و شبهه ای در این موضوع باقی

^۱ بقره: ۱۲۴

^۲ غافر: ۷۸

^۳ محمدی، امامت در اندیشه و کلام حضرت فاطمه سلام الله علیها، ص ۱۲۷-۱۳۳

نماند که درنهایت در روز غدیر خم، با عبارت «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ، فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ» جدایی ناپذیری امامت و نبوت، به صریح‌ترین وجهی تبیین شده است.

از طرف دیگر قول، فعل و تقریرات حضرت زهرا سلام الله علیها به عنوان شخصیت بانوی نمونه اسلام ملاک عمل و نظر محسوب شده و حجیت دینی دارد. از جمله این اقوال سخنان استوار و قدسی آن حضرت در دفاع از دین خدا و وصی بلافصل حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم است که به عنوان نخستین باورهای شیعی مورد تایید اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم واقع شده و توسط آنان تکمیل و به عنوان بخشی از عقاید شیعه در آمده است و حتی بیشترین حجم سخنان آن حضرت در دفاع از امامت و جانشینی امیرالمومنین امام علی علیه السلام است.^۲

در رابطه با پیشینه پژوهش باید گفت در این رابطه هیچ کتاب و مقاله ای در دست نیست و مقالات و کتبی که موجود می باشد از جهاتی با موضوع مذکور تفاوت دارد. کتاب "حماسه‌ای بی نظیر در کنار بستر زهرا(س)"، نویسنده محمد حسین بروجردی می باشد و انتشارات ناصر در سال ۱۳۷۰ این کتاب را به چاپ رسانده است. این کتاب شرح خطبه دوم حضرت زهرا در بستر بیماری و خطاب به زنان انصار است. کتاب دیگر "ره آورد مبارزات حضرت زهرا علیها السلام" نویسنده محمد دشتی توسط موسسه تحقیقاتی امیرالمومنین در سال ۱۳۷۵ به چاپ رسیده است. مؤلف در این کتاب به بررسی تاریخ سیاسی پس از وفات پیامبر و نقش حضرت زهرا در دفاع از دین پرداخته است.

هدف از بررسی رابطه شهادت حضرت زهرا سلام الله علیها با اندیشه امامت از نگاه شیعه این است تا اولاً مفهوم مساله امامت و ثانیاً حقانیت ادعای امامان شیعه برای خوانندگان روشن گردد و ثالثاً نحوه مرگ حضرت زهرا سلام الله علیها و ارتباط آن با مساله امامت برای خوانندگان روشن گردد که خود بهترین دلیل بر حقانیت مساله امامت در تشیع می باشد.

۱. جایگاه امامت در نزد حضرت زهرا سلام الله علیها

^۱ نسائی، خصائص امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ص ۱۰۱

^۲ محمدی، امامت در اندیشه و کلام حضرت فاطمه سلام الله علیها، ص ۱۲۷-۱۳۳

بنیادهای نخستین مساله امامت را رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بنا نهاد اما اساس آن را بعد از رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله به صورتی که در مکتب تشیع است نخستین بار حضرت زهرا علیها السلام طرح کرد. درباره تاریخ ولادت حضرت زهرا علیها السلام اختلاف روایات وجود دارد. در روایتی آمده است که ایشان در سال یکم بعثت متولد شد.^۱ حضرت عباس رضی الله عنه می فرماید پنج سال قبل از بعثت درست زمانی که تعمیر خانه کعبه در دست تعمیر بود. آن بانوی بزرگوار متولد شده اند.^۲ شهادت ایشان در سن ۲۹ سالگی روز سه شنبه سوم رمضان سال یازدهم هجری اتفاق افتاد.^۳ اگر چه مسلم است که ایشان دست پرورده رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بود.^۴ امامت به عنوان اصلی از اصول اعتقادات اسلامی مورد توجه متکلمان بوده است ولی در منظومه اعتقادی شیعه از جایگاه والایی برخوردار است. اساسی ترین محور اندیشه دینی مکتب تشیع توحید و ولایت می باشد و به عنوان قلب تپنده این مذهب محسوب می شود. طرح مساله توحید در سخنان آن حضرت برای دفاع از ولایت امیرالمومنین علیه السلام و ارتباط این دو به جهت این است که ولایت، نشانه و سایه توحید است. بدین معنا که ولایت یعنی حکومت و حکومت چیزی است که در جامعه اسلامی متعلق به خداست و از خدای متعال به پیامبر و از ایشان به ولی مومنین می رسد.^۵ ولایت مهم تر از سایر احکام دینی است و اگر ولایت اهل بیت و امامت آنان نباشد انسان نمی تواند اهل ایمان باشد.^۶

امامت عهدی الهی است که به روایت قرآن به ستمگران نمی رسد "لَا يَنَالُ عَهْدِي لِلظَّالِمِينَ"^۷ این آیه و آیات دیگر حکایت از اهمیت و جایگاه این آموزه دارد که حتی در اعمال معصومین نیز توجه به این مولفه مشهود است. از جمله این معصومین فاطمه زهرا علیها السلام می باشد که با سخنان و اعمال خود اهمیت این موضوع را برای شیعیان مشخص کرده اند. حضرت زهرا علیها السلام که پرورش یافته در دامن نبوت و پاره تن رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بود و از شخصیت ویژه ای در نزد فریقین برخوردار است در گفتار و رفتار اسوه ای نیکوست. از آنجا که ایشان علم خویش را مستقیماً

^۱ عسقلانی، الاصابه فی تمییز الصحابه، ج ۴، ص ۳۶۵

^۲ همان

^۳ جزری، أسد الغابه فی معرفه الصحابه، ج ۷، ص ۲۲۱

^۴ محمدی، امامت در اندیشه و کلام حضرت فاطمه سلام الله علیها، ص ۱۳۰

^۵ خامنه ای، شعاعی از نیر اعظم، ص ۲۹۱

^۶ محمدی، امامت در اندیشه و کلام حضرت فاطمه سلام الله علیها، ص ۱۲۷-۱۳۳

^۷ بقره: ۱۲۴

از پیامبر دریافت کرده اند و شاهد آغاز امر امامت و رخداد های پس از رحلت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله بوده اند سیره و سخنش در امر امامت نافذ می باشد. افزون بر آیات متعددی همچون مباحله، تطهیر، ذوی القربی، مودت و آیات دیگر که به اتفاق فریقین بر منزلت فاطمه علیها السلام و عصمت وی دلالت دارند. براساس روایات شیعه فاطمه علیها السلام قطعه ای از وجود رسول خداست.^۱ برابر این روایت صدیقه طاهره بسان رسول خدا شخصیتی آسمانی و الهی دارد زیرا پیامبر با این بیان به دنبال شناساندن جایگاه آن حضرت بوده است و گرنه فرزند رسول خدا بودن فاطمه زهرا سلام الله علیها بر همگان عیان و بی نیاز از بیان است.^۲

بخاری در صحیح خود از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نقل می کند که

"فاطمه بضعه منی فمن أغضبها أغضبني"^۳

همچنین بخاری در کتاب صحیح خود نقل می کند که پیامبر فرمود:

"فاطمه سیده نساء اهل الجنة" فاطمه سرور زنان اهل بهشت است.^۴

یکی از فضایل وجودی فاطمه زهرا سلام الله علیها همراهی وی با قرآن و جدایی ناپذیری این دو یادگار خاتم پیامبران از یکدیگر است.^۵ از این رو سیره و سخن وی حجت بوده و فرد و جامعه را به سعادت خواهد رساند. امامت در اندیشه شیعه که که ریشه در آموزه های وحیانی دارد عهد و پیمانی الهی است که با نصب و جعل خدای سبحان تحقق می یابد.^۶ کامل ترین، جامع ترین و دقیق ترین سخن در باب امامت به عنوان جانشینی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم برای اولین بار در خطبه فدکیه بازتاب یافته است. فروانی روات معتبر و موثق سبب علم به صدور این خطبه است.^۷

۲. فضایل حضرت علی علیه السلام

^۱ صدوق، من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۱۲۵

^۲ مهدیان فر، امامت در سیره و سخن حضرت فاطمه زهراء، ص ۷۶

^۳ بخاری، صحیح بخاری، ج ۴، ص ۲۱۰ و ۲۱۹

^۴ همان

^۵ امینی، الغدیر، ج ۱، ص ۱۴ و ۶۲ و ۷۳

^۶ نجارزادگان، معناشناسی امام و مقام امامت، ص ۶

^۷ مهدیان فر، امامت در سیره و سخن حضرت فاطمه زهراء، ص ۷۸

در ادامه فرمود: «نه، بلکه اعمال بد شماست که پرده بر دل‌هایتان کشیده و گوش‌ها و چشم‌های شما را گرفته است و چه بد تأویل (از دین کردید) و چه بد نظریه و رأی دادید و چه بد گناهی را مرتکب شدید و حتماً سرانجامش را گران و سخت خواهید یافت در آن روزی که پرده از کار شما برداشته شود و کیفری که در انتظار شماست و عذابی که خدا آماده کرده و شما گمان آن را ندارید، نمایان خواهد شد»^۱ «و در آن روز است که اهل باطل دچار خسران می‌گردد.»^۲

^۱ حسینی زنجان، شرح خطبه فاطمه زهرا (س)، ج ۲، ص ۳۲۱

^۲ غافر: ۷۸

نتیجه گیری

این مقاله به بررسی رابطه شهادت حضرت زهرا سلام الله علیها با اندیشه امامت از نگاه شیعه پرداخته است. باید گفت هیچ کس مانند فاطمه زهرا سلام الله علیها عمق و ژرفای امامت را نشناخت و هیچ فردی چون او در راه امامت جانفشانی نکرد با اینکه در مقاله حاضر سه عامل برای شهادت حضرت زهرا صلی الله علیه و اله وسلم مرضیه عنوان شده که یکی از آنها غم و اندوه از دست دادن پیامبر اسلام صلی الله علیه و اله وسلم است و یکی از آنها هم از دست دادن فدک و غصب اموال و ارث پیامبر توسط عمر و ابوبکر می باشد و در انتها آسیب وارد شدن به دخت پیامبر اسلام در جریان بیعت اجباری از علی علیه السلام می باشد که منجر به سقط جنین آن بانوی بزرگوار و بیماری و در نهایت شهادت آن حضرت شد. با بررسی این سه عامل و علی الخصوص اقداماتی که آن بانوی بزرگوار بعد از آسیب وارد شدن به پهلوی خود انجام داد این فرضیه را قوت می بخشد که بین غصب مقام امامت و شهادت آن حضرت رابطه ای مستقیم وجود دارد و دو عامل دیگر چندان نقش مهمی در بیماری و شهادت آن حضرت نداشته اند. از جمله اقداماتی که ایشان بعد از بیعت و قبل از بیعت امام علی علیه السلام انجام دادند می توان به موارد زیر اشاره کرد. بیان فضایل و سابقه پر افتخار علی علیه السلام، تبیین غصب خلافت علی علیه السلام، گریه بر مظلومیت علی علیه السلام، سرزنش مردم از فحواي این اقدامات می توان بین شهادت آن حضرت و غصب مقام امامت حضرت علی علیه السلام رابطه مستقیمی را تصور کرد.

منابع و مأخذ

*قرآن

*نهج البلاغه

الف. کتب فارسی

۱. حسینی زنجانی، سید عز الدین، شرح خطبه فاطمه زهرا(س)، جلد ۲، تهران، بوستان کتاب، ۱۳۷۵ش
۲. خامنه ای، سید علی، شعاعی از نیر اعظم، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۸۵
۳. مطهری، مرتضی، جاذبه و دافعه علی (علیه السلام)، تهران، انتشارات صدرا، ۱۴۰۰ش
۴. نجارزادگان، فتح الله، معناشناسی امام و مقام امامت، تهران، سمت، ۱۳۹۰ش
۵. طبری، محمد بن جریر، تاریخ طبری، ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران، انتشارات اساطیر، بی تا
۶. صدر، حسن، مرد نامتناهی علی بن ابی طالب (ع)، تهران، امیرکبیر، ۱۹۹۶م

ب. مقالات

۷. محمدی، رمضان، امامت در اندیشه و کلام حضرت فاطمه سلام الله علیها، مطالعات راهبردی زنان، شماره ۳۹، بهار ۱۳۸۷ش
۸. مهدیان فر، رضا، امامت در سیره و سخن حضرت فاطمه زهراء، معرفت، سال ۳۲، شماره ۲، اردیبهشت ۱۴۰۲ق

ج. کتب عربی

۹. ابن عساکر، ابی القاسم علی بن الحسن ابن هبه الله بن عبد الله شافعی، تاریخ مدینه دمشق، جلد ۴۲، بیروت، دار الفکر، بی تا

١٠. ابن قُتَيْبَة، ابومحمد عبدالله بن مسلم دينورى يا ابى محمد جبلى، الإمامة و السياسة المعروف بتاريخ الخلفاء، جلد ١، بيروت، دار الاضواء، ١٤١٠ق
١١. احمد بن حنبل، أبو عبد الله، فضائل الصحابة، جلد ٢، بيروت، مؤسسه الرساله، ١٤٠٣ق
١٢. امينى، عبد الحسين، الغدير، جلد ١، تهران، دارالكتب الاسلاميه، ١٣٧٢ق
١٣. بخارى، محمد بن اسماعيل، صحيح بخارى، جلد ٤، بيروت، دارالفكر، ١٤٠١ق
١٤. جزرى، ابن الاثير، على بن محمد، أسد الغابه فى معرفه الصحابه، جلد ٧، بيروت، دارالكتب العلميه، ١٤١٥ق
١٥. صدوق، محمد بن على، من لا يحضره الفقيه، جلد ٤، قم، جامعه مدرسين، ١٤١٣ ق
١٦. صدوق، محمد بن على، امالى الصدوق، جلد ٣، بيروت، مؤسسه البعثت، ١٤٣٤ق
١٧. طبرسى، احمد بن على، الإحتجاج على أهل اللجاج (للطبرسى)، جلد ١، نشر مرتضى - مشهد، چاپ اول، ١٤٠٣ ق
١٨. طبرسى، فضل بن حسن، مجمع البيان فى تفسير القرآن، جلد ٩، بيروت، دارالمعرفه، ١٤٠٨ق
١٩. طحاوى، احمد بن محمد، شرح مشكل الآثار، جلد ٩، بی جا، مؤسسه الرساله، ١٤١٥ق
٢٠. عسقلانى، احمد بن حجر، الاصابه فى تمييز الصحابه، جلد ٤، بيروت، دارالكتاب العربى، بی تا
٢١. كلينى، ابو جعفر محمد بن يعقوب، الكافى، جلد ١، ج ١، تهران، دارالكتب الاسلاميه، ١٤٠٧ق
٢٢. مجلسى، محمد باقر، بحار الأنوار، جلد ٣٢، بی جا، مؤسسه الوفاء، ١٤٠٣ق
٢٣. نسائى، احمد بن شعیب، خصائص امير المؤمنين على بن ابى طالب (عليه السلام)، تهران، بوستان كتاب، ١٣٨٢
٢٤. هيثمى، على بن ابوبكر، مجمع الزوائد و منبع الفوائد، جلد ٧، بيروت، دار الكتب العلميه، ١٤٠٨ق
٢٥. ابن هشام، عبد الملك، السيره النبويه، بيروت، دار احياء التراث العربى، ١٤١٣ق

د. منابع لاتین

۲۶. Veccia Vaglieri, Laura (۱۹۹۱). "Fatima". Encyclopaedia of Islam.Vol. ۲ (۲nd ed.). Leiden: E. J. Brill.

ه. منابع اینترنتی

۲۷. <https://imamali.wiki/content/۲۴۳۲>
۲۸. <http://www.imam-khomeini.ir/fa/n۱۶۲۴۸۴/>
۲۹. <https://fa.wikishia.net/view>
۳۰. <https://duzduzani.ir>
۳۱. <http://www.hosseiniqazvini.com/fa/shown>